

Musiqqa o'qitish metodikasi: boshlang'ich sinflarda musiqqa tinglash faoliyati

Dildora Anvarovna Karimova
Toshkent davlat pedagogika universiteti

Annotatsiya: Mazkur maqolada musiqqa savodxonligini o'rgatish metodikasi bilan tanishtirilib, u boshlang'ich sinf musiqqa o'qituvchisini musiqqa haqida gapira olish, u haqida o'z taassurotlarini ifodalash, asosiy narsani aniqlay olish, musiqiy ekspressivlik vositalariga tayangan holda oddiy tahlil qila olishga tayyorlaydi. O'quvchilar tomonidan musiqani faol idrok etish va ijro etish, uning o'ziga xos xususiyatlarini bilish asosida o'rganishning izlanish, muammoli tabiati butun o'quv jarayonida asosiy bo'ladi. Har chorakdagi tinglash darslari aniq belgilangan mavzuga ega.

Kalit so'zlar: musiqqa o'rganish, musiqiy fikrlash, musiqqa tinglash, metodika, musiqqa tahlili, ta'lim tizimi

Music teaching methodology: music listening activities in elementary grades

Dildora Anvarovna Karimova
Tashkent State Pedagogical University

Abstract: This article introduces the methodology of teaching music literacy, which prepares the elementary school music teacher to be able to talk about music, express his impressions about it, identify the main thing, and make a simple analysis based on the tools of musical expressiveness. The active perception and performance of music by students, the searching, problematic nature of learning based on knowledge of its specific features is the main thing in the entire educational process. Quarterly listening lessons have a well-defined theme.

Keywords: music learning, musical thinking, music listening, methodology, music analysis, educational system

Kirish.

O'qituvchining asosiy vazifasi - bolalarning musiqqaga qiziqishini uyg'otish, musiqqa, qo'shiq orqali tashqi olamni idrok etish. Musiqqa tinglash faoliyatini dars jarayonida amalga oshirish.

Ishning maqsadi: boshlang'ich sinf o'qituvchilariga musiqa fanini o'rgatishdagi pedagogik tajribalarni umumlashtirish, bu boradagi uslubiy ishlanmalar bilan tanishish. Taklif etilayotgan metodikaning asosiy g'oyasi shundan iboratki, boshlang'ich maktabda qo'shiqni o'rganishdan oldin o'quvchilar uni tinglash faoliyati va musiqiy ekspressivlik yordamida qismlarga ajratish taklif etiladi. Shu bilan birga, his-tuyg'ular, e'tibor, eshitish kuzatuvi faollashadi. Buning yordamida qo'shiq ustidagi ish va uning ijrosi yanada ifodali, badiiy hissiyotli ijro etiladi.

Tadqiqot materiallari va usullari.

Maqolada badiiy-pedagogik, shaxsiyatga yo'naltirilgan yondashuvlar, hissiy intellekt nazariyasi qo'llaniladi. Tadqiqot usullari - musiqa savodxonligini o'rgatish tajribasini tahlil qilish va umumlashtirish. Musiqiy savodxonlikdagi nazariy bilimlar, amaliy ko'nikmalar musiqa tinglash bilan chambarchas bog'liq bo'lib, tinglangan asarlarni tahlil qilishga yordam beradi. Musiqa darslari o'quvchilarni bilim olishlariga va tafakkur qilishlariga o'z ta'sirini ko'rsatadi. Umumiy o'rta ta'lim maktablarida musiqa darslari haftasiga bir marotaba bo'lib o'tadi. Ana shu musiqa darslarining o'zida bolalar bir necha faoliyat turlari bilan shug'ullanishadilar. Musiqa, avvalo, bolalarda badiiy estetik didni, axloq –odobni etikani) tarbiyalaydi. Musiqa darslarida musiqa savodi, xor bo'lib kuylash, musiqa tinglash, ijodkorlik kabi faoliyatlar birin ketin uzviy bog'liqlikda olib boriladi. Shularni ichida "Musiqa tinglash" faoliyati, ayniqsa, o'quvchini fikr qilishga chorlaydi. Bu faoliyatda musiqa o'qituvchisi o'tilayotgan mavzuga asoslanib o'quvchilar tinglashlari uchun kerakli musiqa asarini musiqa cholg'usida ijro etib beradi yoki darsda foydalanilayotgan texnik vosita orqali o'quvchiga qo'yib eshittiradi. Masalan: o'rta sinflarda o'zbek mumtoz musiqasi mavzusidan o'quvchilarga ashula, maqomlarni eshittirib uni birgalikda tahlil qilishadi. Aynan shu jarayon o'quvchi shaxsi intellektini rivojlantirishga katta hissa qo'shadi. Ya'ni o'quvchilar musiqani idrok qilishga o'rganishadi. Musiqa darsning barcha bo'limlarini (qo'shiq aytish, musiqa tinglash, musiqiy savodxonlik) ajralmas tabiiy bog'liqligigina to'laqonli musiqiy rivojlanishni ta'minlaydi. Musiqashunos metodist lar ta'kidlaganidek: *"Kichik maktab yoshi o'quvchilarning barcha keyingi ijodiy rivojlanishi istiqbollarini belgilab beruvchi eshitish nazorati qobiliyatini shakllantirishning eng sezgir davri hisoblanadi"*. Tinglash uchun musiqa asari ustida ishlashni shartli ravishda to'rt bosqichga bo'lish mumkin: o'qituvchining kirish so'zi, suhbat va tinglashdan keyin tahlil qilish va so'ngras asarni qayta tinglash. O'qituvchining kirish nutqi o'quvchilarga asarlarni tushunishga, ularni qiziqtirishga va tinglashga tayyorlashga yordam berishi kerak. Bu qisqa, yorqin, qiziqarli bo'lishi kerak. O'qituvchi musiqiy asar mazmunini ochib beradi, qo'shiq matnini so'zlarni o'quvchilarga tushuntiradi. Ba'zan hatto musiqiy asarning nomini ham tushuntiriladi. Masalan: Chet el kompozitorlari ijodi mavzusida Iogann Sebastyan Baxni yozgan polifoniya va fugalari ham juda katta ijobiy ta'sirga

egaligini ko'ramiz. Uning ko'p ovozlilik asari, diqqatni jamlashga va har bir ovoz o'z mazmuniga egaligi, u ovozlilar birlashib butun bir murakkab asarni tasvirlashga xizmat qilganini kuzatamiz. Musiqa tinglash faoliyatida o'quvchilar berilgan musiqiy asar haqida, dastlab, musiqaning kayfiyatini, musiqiy tovushlarni past balandligini, ritmini, tembrini idrok qilishni o'rganishadi. ¹Song asarning mazmuni umumiy xulosada o'qituvchi bilan birgalikda tahlil qilinadi. Aynan shu jarayonlar o'quvchi shaxsi intellektini Betxovenning "Menuet"ini tinglashdan oldin, biz menuet eski fransuz raqsi, silliq, nafis, deymiz. Uning harakatlari kamon va chayqalishda qurilgani. Norvegiyalik bastakor E. Grigning "*Kobold*", "*Elflar raqsi*"ning tinglash dasturiga kiritilgan qismlariga, shuningdek, kobold kichik o'rmon ruhi, yaramas va kulgili ekanligini tushuntirish kerak. Elflar osongina va chiroyli raqsga tushadigan, guldan gulga uchadigan ajoyib mavjudotlardir. Ba'zan o'qituvchining kirish so'zi o'quvchilar e'tiborini qaratadigan, ularni diqqat bilan tinglashga va musiqa rivojlanishini kuzatib boradigan savollar bilan almashtiriladi. Masalan: kompozitor D.Kabalevskiy "*Masxarabozlar*" asarida qanday kayfiyatni ifodalagan? Yoki S.Prokofyevning "*Yurlar*" va "*Ertaklar*" musiqasining tabiati o'rtasida qanday farq bor? (har ikkala qismni tinglang). To'g'ri berilgan savollar musiqa eshitish qobiliyatini tarbiyalaydi, o'quvchilarning musiqiy tafakkurini rivojlantiradi.

Ba'zan o'qituvchining hikoyasi bolalar bilan suhbat bilan almashtirilishi mumkin, masalan, P. Chaykovskiyning "*Shelkunchik*" baletidan raqslarni tinglashdan oldin va hokazo. Ba'zi hollarda o'qituvchi ma'lum qo'shiqlarning yaratilishi haqida hikoya qiladi. Bunday hikoya bolalarni hissiy idrok etishga undaydi va hayot manbalaridan biri insonparvarlik, tarbiyasining tarkibiy qismlariga va g'urur tuyg'ularini, kattalarga, tabiatga munosabatni kabilarni rivojlantirishga yordam beradi.

Musiqa asarini ko'rsatish musiqa tinglashning navbatdagi bosqichidir. Bu ishda juda muhim nuqta - musiqa tinglash uchun sinfni tashkil etish. Bolalarni jim o'tirishga, diqqat bilan tinglashga va uning mazmunini tahlil qilishga o'rgatish kerak. Bular asarda ifodalangan g'oya, his-tuyg'ular, kayfiyatdir. Asarlarni namoyish qilish, o'rganish, qo'shiqqa qaraganda ancha qiyin. Birinchidan, chunki bu asosan cholg'u asarlar bo'lib, ular vokalga qaraganda qiyinroq qabul qilinadi. Ko'pincha ularni sof (sterio) yozuvda tinglash kerak. O'qituvchi tomonidan musiqiy asarlarni ijro etilishi yuqori professional darajada (tegishli sur'at, ritm va xarakterda) bo'lishi kerak.

Musiqiy asarni tinglagandan keyin tahlil qilish lozim. Tahlil qilish ishning eng qiyin bosqichidir. Yani, eshitilgan narsalarni chuqurroq tushunish vositasi. Tahlil qilish vaqtida o'qituvchi tomonidan tashkil etilgan suhbat: jonli, hissiy bo'lishi kerak. O'qituvchi doimo bolalarni faollashtirishi, ularning fikrlarini musiqaning

¹ D.A.Karimova Musiqa o'qitish tenologiyalari va loyihalash. T.:LESSON PRESS.2021.-52-b.

xususiyatlariga yo'naltirishi kerak. Dastlab o'quvchilar umumiy tushuncha beradilar, chunki ular hali ham musiqiy tajribaga ega emas, so'z boyligi kam bo'ladi. O'qituvchi eng aniq javoblarni tanlaydi, bolalar aytgan hamma narsani umumlashtiradi, muvaffaqiyatli javoblarni ta'kidlaydi, ularni to'ldiradi. Umumlashtirish bo'yicha qo'shma ishlarni ham bajarishingiz mumkin. Asta-sekin yigitlar musiqani yanada nozik tahlil qiladilar, musiqiy ekspressivlik vositalari (ohang, jo'r, ritm, rejim, dinamika, registr, tembr va boshqalar) musiqa qiyofasini ochishga, yordam berishga xizmat qilishini tobora ko'proq tushunadilar. Musiqiy vositalar tushunchalaridan foydalangan holda Rebikovning "Ayiq" va Chaykovskiyning "Neopolitan qo'shig'i" kabi qarama-qarshi asarlarni taqqoslash usulidan foydalanish mumkin.

Asta-sekin, sinfdan sinfga bolalar musiqaning umumiy xarakterini emas, balki har bir qismning xarakterini alohida-alohida eshitish orqali aniqlashni o'rganadilar. Sinfdan-sinfga murakkablashib boruvchi bunday tahlil bolalarning kamolotiga xizmat qiladi, ishni chuqurroq, hissiy jihatdan his qilishiga, mazmunini tushunishga yordam beradi.

Takroriy tinglash kamida 3-4 darsdan iborat bo'lishi kerak. Shunday qilib, talab aniqroq bo'ladi, u o'rganilayotgan materialni yaxshiroq tushuna boshlaydi. Har bir tinglash bilan bolalarda to'plangan yangi taassurotlar bor. Birinchi tinglashda bolalar musiqaning umumiy xarakterini aniqlaydilar, ikkinchidan, musiqiy ekspressivlik vositalari, musiqani hissiy idrok etish, ularning tahlili mavzusiga aylanadi.

Bilim, ko'nikma va malakalarning sifatini tekshirish uchun o'quvchilar chorak, yarim yil, yil oxirida (yakuniy darslarda) viktorina o'tkazish foydalidir. Oddiyroq vazifa ham mumkin: bajariladigan taxtada bir nechta ishlar ko'rsatilgan; bolalarga bu ishlarning tartibini yozma ravishda belgilash taklif etiladi, faqat ularning raqamlarini tayyorlangan varaqlarga qo'yadi. Bir necha yillar davomida darslarni tizimli o'tkazish bilan bilim, malaka, ko'nikma va qobiliyatlarga qarab, yanada murakkab vazifalarni bajarish mumkin.

Musiqaterapevtlar ham hatto musiqa eshittirish orqali bemorlarni davolaganlari haqidagi ko'p tadqiqotlar ham buni isbotidir. Biz har qanday musiqa tinglar ekanmiz uning xarakteri yuz ifodamizda ko'rinib turadi. Masalan, quvnoq, tez ritmgga ega bo'lgan musiqalar tinglaganimizda, bevosita, biz xursandchilik va ko'tarinki kayfiyatni his qilamiz. Aksincha, og'ir vazmin, mungli musiqalar tinglasak yanada o'ygga tushib qolishimiz yuzimizda o'z aksini topadi. Psixolog terapevtlar ham yoqimli musiqa tinglaganda insonning ichki organlari sinxronlashishi haqida ham aytib o'tganlar². Demak, to'g'ri tanlangan musiqa inson tana a'zolariga ham foydalidir. Bundan tashqari, sportni sevuvchilar va sport bilan shug'ullanuvchilar

² D.A.Karimova O'quvchilarning musiqiy idrokini o'stirishda ritmik harakatli o'yinlarning ahamiyati.TOSHKENT DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI ilmiy aborotlari .”Tahrir va nashr”2020 y.-59-b.

deyarli har kuni musiqa tinglashni yoqtirishadi. Shu orqali ular o'zlarini uchun motivatsiya olib sport bilan shug'ullanish jarayonlari samalari o'tganini his qilishadi. Psixologlar ham sport bilan shug'ullanayotganda musiqa tinglash ish samaradorligini 20% oshirishi haqida aytib o'tishgan. Eng rivojlandan davlatlar qatoridagi Yaponiyada, boshlang'ich va umumiy o'rta ta'lim tizimida ona tili darslari aynan musiqa fani bilan hamohanglikda olib boriladi. Bunga sabab esa bilim oluvchi o'quvchilarning aynan musiqa orqali bu fanni o'rganishlari yanada oson kechishidir. Bu "Sudzuki" tizimi deb ataladi va u Yaponiyada juda mashhur. Chunki, musiqa boshqa fanlarni idrok qilishga ham katta hissa qo'shadi. Bu metodni yaponiyalik pedagog va skripkachi Siniti Sudzuki yaratgan. Tadqiqot amalda sinalib sinovdan muvaffaqiyatli o'tganligi sababli ana shu ta'lim tizimiga kiritilgan va ta'limga tadbiiq etgan olim ismiga qo'yilgan.

Musiqa darslarining eng asosiy jihatlaridan biri ham tinglangan musiqani idrok qilishga, uni mazmuniga e'tibor qaratib tahlil qilishni o'rgatishga yo'naltirilgan. Bu jarayonlar amalga oshishi uchun musiqaning barcha faoliyatlari ya'ni musiqa tinglash, musiqa savodi, jamoa bo'lib kuylash va musiqa ijodkorligi kabi faoliyatlar asosida yaraladi. Musiqa tinglash musiqa o'qituvchisidan o'z kasbiga mahorat va puxta bilim egasi bo'lishni talab etadi. Chunki, ta'lim beruvchi, o'quvchilarning sinf darajalariga qarab "Musiqa tinglash" uchun asarni to'g'ri tanlashi muhimdir.

Natijalar va muhokama.

O'qitishning yangi metodik yondashuvi o'quvchilarga o'z bilimlarini o'rganishda faolroq rol o'ynashga yordam beradi, masalan, o'quvchilar tomonidan muhokama qilingan. O'quvchilarga ma'lumot berish va ulardan dalillarni eslab qolish va taqdim etishni talab qilish o'rniga, o'qituvchilar birinchi navbatda oddiy bo'lsa ham, o'quvchilarga to'g'ri fikrni shakllantirishga yordam berishni o'rganadilar. Hissiy intellektni o'rgatishda siz o'quvchilarning rivojlanish darajasi uchun bir nechta pozitsiyalarni ishlab chiqishingiz mumkin: past, o'rta, yuqori va ularni dastlabki to'rt yil davomida kuzatib boring. Uslubiy amaliyotimiz natijalari shuni ko'rsatadiki, bir necha yillar davomida darslarni tizimli o'tkazish bilan ushbu uslub juda yaxshi natijalar beradi: u sizni mustaqil fikrlashga, jamoada yaxshi muloqot qilishga va oddiygina musiqiy bilimli inson ya'ni tinglovchi bo'lishga o'rgatadi.

Xulosa.

To'g'ri yo'lga qo'yilgan, uslubiy jihatdan puxta qurilgan, muayyan talablarga javob beradigan o'quv jarayoni, ta'lim sifatiga e'tibor yosh avlodni tarbiyalashda yordam beradi. Shu bilan birga, musiqiy qobiliyatlarning rivojlanishi tafakkur, kuzatish, xotira, tasavvur, shuningdek, diqqat va irodani rivojlantirish bilan chuqur bog'liqdir. Bizning metodologiyamizda biz o'rganishni tashkil etish, boshqacha aytganda, u umumiy estetik rivojlanishni nazarda tutuvchi rivojlanishdan oldinga borishi kerak degan pozitsiyaga amal qilamiz. Asos istiqbol printsipligiga asoslanishi

kerak, ya'ni o'qituvchining vazifasi faqat erishilgan daraja bilan cheklanib qolmasdan, bu rivojlanishga yordam berishdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Anvarovna, K. D. (2022). Conducting music lessons in preschool educational institutions. Emergent: Journal of Educational Discoveries and Lifelong Learning (EJEDL), 3(3), 4-10.

2. FORMATION OF STUDENT AESTHETIC COMPETITION BY TEACHING THE WORKS OF RUSSIAN CLASSIC COMPOSERS IN MUSIC CULTURE CLASSES T Ismailov, D Karimova - Интернаука, 2021;

3. Karimova, D. A. (2022). MUSIQA DARSLARIDA BOLALAR MUSIQA TUYG 'USINI TAKOMILLASHTIRISH. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 2(Special Issue 4-2), 288-294.

4. Karimova, D. A. (2021). Formation of student aesthetic competition by teaching the works of Russian classic composers in music culture classes. Молодой ученый, (17), 254-255.